

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙΙ

Ε.Υ. Δ. Γ. Κ. Ε. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Γ. Σαραντάρη : «*Συμβολή σὲ μιὰ Φιλοσοφία τῆς Ὑπαρξῆς, ἡ Παρουσία τοῦ Ἀνθρώπου*».

Μαθαίνω ἀπὸ ἄλλες κριτικὲς πὼς ὁ κ. Σαραντάρης εἶναι πολὺ νέος, πὼς ἐσπούδασε στὴν Ἰταλία, καὶ πὼς ἔμαθε μόνος του τὰ Ἑλληνικά. Ἄν καὶ δὲ βλέπω λοιπὸν γιατί θάπρεπε νὰ ὑπολογιστοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ ἐλαφρυντικὲς περιπτώσεις, ὅταν πρόκειται νὰ κριθεῖ μιὰ ἐκδήλωση πού ἀξιῶναι ν' ἀποτιμήσει ἀπόλυτα τὴν ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἱστορικὴ στιγμὴ τοῦ πνεύματος ὅπου ζοῦμε, θὰ κάνω ἀφαίρεση ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ τουλάχιστο ἀδεξιότητα πού δυσκολεύει, πού ἀποκρούει σχεδὸν τὸν ἀναγνώστη, καὶ θὰ ζητήσω μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῶν δύο αὐτῶν μικρῶν βιβλίων, καὶ ἰδίως ἐκεῖνα, πού στὸ δεύτερο αἶφρον σχεδὸν τίς θέσεις τοῦ πρώτου καὶ ὑποδηλώνουν πὼς ὁ κ. Σαραντάρης τελεῖ κιόλας μιὰ ψυχικὴ στροφή, πού εὐχόμαστε νὰ τὸν ἀπομακρύνει ὀριστικὰ ἀπ' ὅ,τι θεωρεῖται φιλοσοφία μὲ τὴ στενότερη σημασία τοῦ ὄρου.

Ὁ πρόλογος τῆς «Συμβολῆς» προδιαγράφει σχεδὸν τὴν πορείαν αὐτῆ. Καταφάσκομε μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη τὴν ἐπιταγὴ πού προβάλλει καὶ τὴ δυνατότητά της, νὰ κρίνει δηλαδὴ ἡ Ἑλλάδα τὸ σύγχρονο Δυτικὸ πολιτισμὸ. Πιστεύομε ἀπὸ χρόνια, ὅτι ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ἔχει δώσει ὀλοκληρωτικὰ ὅλες τίς ἀξίες πολιτισμοῦ πού μπορούσε, ὅτι σήμερα δείχνει πὼς δὲν τίς πίστεψε ποτὲ ἡ ἴδια βαθιά της, σὰν ὑπερπροσωπικὴ ἀτμόσφαιρα, σὰν πνευματικὸ καθολικὸ περιέχον· κι' ἀκόμα ὅτι, ἀκολουθώντας σήμερα τίς ἄκρες τῆς περιπέτειας, κινδυνεύομε νὰ πάρομε μόνον τὴ ἀρρώστειες της, καὶ μάλιστα «ἐκεῖνες πού μῆτε ἡ ἴδια ὑποψιάζεται», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ κ. Σαραντάρη, χωρὶς νὰ ἔχομε κἀν τὴν ἱκανοποίησιν ὅτι ζήσαμε καὶ χαρήκαμε ὡς ζωτικὲς ἀξίες ὅ,τι χλωμὸ κοιτῆται σήμερα μόνον μέσα στὰ βιβλία. Μὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ κατὰ τέτοιο, ἂν ἀκολουθοῦμε τοὺς κουρασμένους ἀρνητὲς πού ἔβγαλε ἡ ἴδια μέσ' ἀπὸ τὰ σπλάχνα της, καὶ ἰδίως ἂν παραλαβαίνομε ἔτοιμα ἀπ' αὐτοὺς τὰ συστήματα ἐννοιῶν πού δὲ νοοῦνται, δὲ βιώνονται σ' ὅλη τους τὴν πληρότητα, παρὰ μόνον μὲ τὴν προϋπόθεση ὅλων ἐκείνων ὅσα ἀρνοῦνται, παρὰ μόνον δηλαδὴ ὡς ἀντίθεση ἀντίκρου σὲ μιὰ θέση. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς φοβοῦμαι ὅτι κάνει ὁ κ. Σαραντάρης.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς, ἡ, ὅπως τὴ μεταφράζουν ἄλλιως, ἡ ὑποστασιακὴ φιλοσοφία, ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ κατακλύζει τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ παραβλάστια τῆς λείπει ἡ αὐστηρὴ κριτικὴ, ἡ ἀκρότατη καὶ μάταιη ἐξερεύνηση ὅλων τῶν δυνατῶν δρόμων τοῦ στοχασμοῦ, ἡ πικρὴ ἀποφασιστικὴ καὶ ἡ ἀναδοχὴ τοῦ κινδύνου πού χαρακτηρίζει τὸν ἀρχηγό της. Ὁ κ. Σαραντάρης δὲν μπορεῖ καθ'αυτὸ νὰ καταταχθεῖ ἀνάμεσά τους· ἀλλὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσήλωσή του στοὺς ἰδίους πνευματικὸς ὁδηγοὺς καὶ στίς ἰδίους τους ρήσεις, παραλαβαίνει ἀπὸ τὴν ὅλη αὐτὴ κίνησιν μὴν ἀρνησὴ τῆς γνώσης, τολμηρὴ καὶ ἀνεπιφύλακτη, τῆς γνώσης γενικὰ καὶ ἀπεριόριστα. Τόσο

ὡς πρὸς τὴ φύση, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴ συνείδηση. Ὑπερπηδώντας ὅλ' αὐτὰ μὲ νεανικὴν ὀρμητικότητα, καὶ παραγνωρίζοντας ἔτσι ὅ,τι ἀφήνει πίσω του, — πράματα πού ἀναγκαστικὰ θὰ τοῦ ξανατύχουν ἀργότερα στὸ δρόμο του καὶ πού θὰ τ' ἀντικρύσει τότε μὲ συγκινητικὴ ἀφέλεια, — «θέτει» ἕνα ἐγὼ τῆς Ὑπαρξῆς, πού «ζει καὶ δημιουργεῖ» σὲ μιὰ διάσταση ξένη πρὸς τὴ γνώση, πού ταυτίζεται χωρὶς στοχασμὸ μὲ τὴ «συνολικὴ πραγματικότητα», καὶ πού εἶναι ἡ Πίστη. Ἡ πίστη αὐτῆ, πού δὲν ξέρομε ἀκόμη τὸ περιεχόμενό της, γεννᾷ ὡς πράξη τὴ συνολικὴν πραγματικότητα, τὴν ὑπαρξῆ. Ἡ γνώση εἶναι καταδικασμένη μόνον νὰ τὴ διαπιστώνει ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς ἀδεια ταυτότητα, $A=A$. Γιὰ τὸν κ. Σαραντάρη, ἡ πίστη δὲν εἶναι τὸ τελευταῖο καταφύγιο ἀφοῦ ἐξαντληθεῖ ἡ πείρα τοῦ πεπερασμένου, τὸ ἀπελπιστικὸ κι' ἀλλόκοτο πῆδημα ἔξω ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ ἡ πρώτη καὶ κυρίαρχη θέση, ἡ βέβαιη στήριξη τῆς ζωῆς. Ἄν ἀρχίζε ἀπὸ δῶ ὁ κ. Σαραντάρης, θὰ ὑπῆρχε τρόπος νὰ συνεννοηθεῖ κανεὶς μαζί του, καὶ ἡ νὰ τὸν ἀκολουθήσει, ἢ ν' ἀναγνωρίσει ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ὅτι πορεύεται ἐκεῖ πού δὲν μπορούμε ἢ δὲ θέλομε νὰ πάμε. Ἄλλ' ἀμέσως κατόπι ἡ πίστη χαρακτηρίζεται ὡς ἡ μόνη νοητὴ ἐξήγηση, ἡ μόνη δικαιολογία τῆς ζωῆς «ἀγνάντια σὲ μιὰ βέβαιη συνολικὴ πραγματικότητα», πού ὅμως ἀπ' αὐτὴ καθὼς εἶδαμε ἔχει γεννηθεῖ, κι' ὀλοένα γεννιέται. Τί χρειάζεται τότε μιὰ αἰτιολογία ἀπέναντι τὴν πραγματικὴ αὐτῆ, πού εἶναι ὅλη ληλοδιάδοχα προῖον κι' ἀντικειμενικὴ ὑπόσταση καὶ στήριξη τῆς πίστεως; Δὲν μπορούμε ὑποθέτω νὰ τὸ καταλάβομε, κι' οὔτε θὰ προσπαθοῦσαμε, ἂν παρουσιαζόταν ἔξ ἀρχῆς ἡ προσᾶθεια τούτη σὰ μυστικὴ, ἐξωγνωστικὴ ἐνόραση, κι' ὄχι σὰ φιλοσοφία. Ἀπὸ τὸν πρόλογο βέβαια ἐτόνισε ὁ κ. Σαραντάρης ὅτι ἡ φιλοσοφία τείνει νὰ γίνῃ θεωρία, θρησκεία καὶ πράξη, ἀλλὰ εἶχαμε ὑποθέσει πὼς σὰ γνήσιος Ἕλληνας ἐπιδιώκει μιὰ καθολικὴ φιλοσοφικὴ κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία, πού θὰ μπορούσε νὰ ρυθμίσει τὴ ζωὴ μας, πὼς προανᾶγγελε, ἔστω μὲ ἀδέξια ψελλίσματα, κατὰ ἀνάλογο μὲ κείνο πού ὁ Πλάτων τοῦ ἀφιέρωσε τὴ ζωὴ του. Γιατὶ εἶναι, νομίζω, ἀναντίρρητο ἑλληνικὸ γνῶρισμα, ὅτι ἡ φιλοσοφία μας πάντα ἦταν ἐγκόσμια, καὶ ὄχι ὑπερβατικὴ, καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ συγκρουσθεῖ σχεδὸν ποτὲ μὲ τὴν ὅποια κυρίαρχη μυστικὴ πίστη ἢ τελετουργικὴ συνήθεια.

Ἡ πίστη ἔγινε φιλοσοφικὸ πρόβλημα καὶ ἀγωνία μόνον στοὺς Εὐρωπαίους. Κι' ἄς μὴ μᾶς ἀναφέρουν τὸν Ζενοφάνη, τὸν Ἀναξαγόρα, τὸν Πλήθωνα ἢ τὸν Βράϊλα Ἀρμένη, πού εἴτε ρίχτηκαν προκλητικὰ στὰ θέσμια, εἴτε στάθηκαν ἀφορμὴ πολιτικῶν, ἄρα ἐξωφιλοσοφικῶν συγκρούσεων (αὐτὰ παρενθετικά). Ἡ βίωση τῆς πίστεως ὡς δράση, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ συνολικὴ ἀκέραιαν ὑπαρξῆ, ἡ ὑπερνίκηση τῆς «ἐμβριθείας» (ὑποθέτω ἡ λέξη σημαίνει τὸ βάρος καὶ τὴν πυκνότητα) τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, ἡ ταύτιση, μέσ' ἀπὸ τὴν ἀγάπη, τοῦ πιστεύοντος μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὸ γέμισμα ὀλόκλη-

ρου του θνητού του χρόνου με την πληρότητα μιας τέτοιας πίστης, ώστε κάθε στιγμή να είναι ισάξια με το σύνολο, ή ιδανική αυτάρχεια του συνολικού ανθρώπου, όλ' αυτά είναι ωραιότατα εύρηματα, ήθικα αϊτήματα, που μαρτυρούν το ύψηλο ήθος και την ψυχική καθαρότητα του κ. Σαραντάρη. 'Αλλά για το φιλοσοφημένο νου είναι έξωλογικά, ασύνδετα κριτήρια, όσο δεν έχουν περάσει από το καμίνι του λογικού ελέγχου, όσο δεν έχουν ξελογαριαστεί μαζί του. Και αφού ένα τέτοιο ξελογαριασμά είναι αδύνατο μ' ένα σύστημα (;) που ξεκινάει από την άρνηση κάθε γνώσης, και που δε στενοχωριέται καθόλου να χρησιμοδοτεί αποφθεγματικά με όλοφάνερη αντίφαση στους όρους, θ' ακολουθήσουμε μόνο λίγο ακόμα τον κ. Σαραντάρη, εκεί που μιλεί για την ήδονη και το θάνατο, τα δύο κριτήρια του συνολικού ανθρώπου. Στην ήδονη, που ο κ. Σαραντάρης την ονομάζει «ακέραια ζωή του ανθρώπου», ο άνθρωπος νιώθει τον έαυτό του τέλειο από τη θνητή, την επίγεια άποψη, για τούτο «λογικά» τότε επιθυμεί το θάνατο και άγνοεί την αιωνιότητα. 'Αλλά επειδή δεν πληρώνει χρονικά τη ζωή του ανθρώπου ή ήδονη, επειδή είναι μόνο ο θνητός έαυτός μας (πώς ήταν τότε ακέραια ή ζωή ;), άποτελεί τη μία πλευρά, την προβαθμίδα μονάχα της ύπαρξης, που μπορεί να σταθεί κι' εμπόδιό της. ('Αντιπαράθεση das eip-Existenz του Jaspers). 'Ο θνητός έαυτός μας δεν πιστεύει κατ' ουσία στο θάνατο, γιατί μόνο με το θάνατο ολοκληρώνεται, αυτή είναι ή τέλεια πραγμάτωσή του. 'Αλλά από τη σκοπιά της ύπαρξης, ο συνολικός θάνατος είναι «ή απόλυτη άδυναμια να επιστρέψουμε στον έαυτό μας», και ή ήδονη που τον δέχεται και τον κατάφασκει είναι ή μέθη του πεπερα μένου, ή άρνηση της ύπόστασης του συνολικού έγώ. 'Η ύπαρξη, ως ή μόνη απόλυτη ένότητα, πρέπει να υπερνικήσει το θάνατο.

* * *

Αυτό πάει να κάνει το δεύτερο βιβλίο του κ. Σαραντάρη, ή «Παρουσία του 'Ανθρώπου». Παράλληλη με την αντίθεση μεταξύ Είναι και 'Υπαρξης είναι έδώ ή αντιπαράθεση 'Ατομο - 'Ανθρωπος. 'Ο κ. Σαραντάρης έχει ξεκαθαρίσει έδώ περισσότερο τη σχέση του, γι' αυτό μιλάει λιγότερο με άμφίβολες επιχειρηματολογίες και περισσότερο με αποφθεγματικές ρήσεις. Μεσ' από τα πολλά άτομα πρέπει να αναζητηθεί ο ένας συνολικός άνθρωπος. Είναι τούτο τα κοινά γνωρίσματα των ανθρώπων, είναι ο ένας ολοκληρωμένος άνθρωπος, είναι τέλος ή μοναδική ιστορική εμφάνιση του τέλειου ανθρώπου, του Χριστού. 'Ομολογώ πως δεν τα καταφέρνω πολύ καλά σε όλη αυτή τη μυστηριολογία, στις ταυτίσεις των διακεκριμένων, στη σύμπτωση των πολλών με το ένα. Στο δεύτερο κεφάλαιο, μάς μιλεί ο κ. Σαραντάρης πιο απλά. 'Η ταύτιση του ενός ατόμου με τα άλλα γινόταν με την εμπραχτη, βιωμένη, χριστιανική αγάπη. Αυτή σήμερα δεν μπορεί να γίνει βίωση στο άτομο, γιατί δεν ξεχνάει τούτο ποτέ την ξεχωρι-

στή του ατομική — άς μ'ην πώ ύπαρξη, ή καλύτερα ύπαρξη με τη δική μας, την τρέχουσα σημασία. 'Ωραία είναι ή σελ. 17, όπου εξηγείται πως για τους Χριστιανούς που πίστευαν πραγματικά ο μόνος άληθινός θάνατος ήταν το προπατορικό άμάρτημα, κι' ο άλλος θάνατος είχε χάσει τη φρίκη του. Μιά και μάς λείπει τώρα ή αγάπη ως βίωση, ο φυσιολογικός θάνατος ξαναπαίρνει την κυρίαρχη θέση του. Με την ειλικρινή του αντιμετώπιση, με την υπερνίκησή του, μπορεί να φτάσαμε στο ίδιο άποτέλεσμα, όπως και άλλοτε με την αγάπη. «Μονάχα από το στοχασμό του θανάτου μπορεί ο άπιστος ν' άντλήσει την απαραίτητη δύναμη, τόσο για να φτάσει στην πίστη, όσο για να κάνει όποιο έργο διάρκειας, να δημιουργήσει δηλαδή πολιτισμό.» Στο καθαρά ήθικό πρόβλημα που μπορεί να πούμε πως είναι το ίδιο με το αιώνιο χριστιανικό πρόβλημα της σωτηρίας της ψυχής μας, εισάγεται για πρώτη φορά κάπως ασύνδετα ή ιστορική έννοια του πολιτισμού. Θεωρώ πως τα δύο προβλήματα είναι μεταξύ τους τελείως ασύγκριτα, πως διεξάγονται σε απόλυτα διαφορετικά επίπεδα. Για το χριστιανό που θέλει μόνο με τον έξαγνισμό και την πίστη να σώσει την ψυχή του, όλος ο πολιτισμός, τέχνες, φιλοσοφία, κοινωνική δικαιοσύνη κλπ., είναι όλωσδιόλου έπουσιώδη κι' έξωτερικά πράματα, αν δεν είναι ήδη έργα του διαβόλου. 'Η λαχτάρα του είναι ή άρνηση της ιστορίας με την αιωνιότητα. Αυτό κηρύσσει κατά βάθος ο Ντοστογιέφσκυ, ο Τολστόη στη νουβέλλα που άναλύει τόσο άριστουργηματικά ο Σεστόφ, ο Κιρκεγκάαρδ. Για τον 'Ελληνα, δεν έτέθη ποτέ το δίλημμα αυτό, και δεν είναι, νομίζω, ή καταλληλότερη έποχή να το θέσουμε τώρα' για τον 'Ελληνα έσήμανε πάντα κι' ο Χριστιανισμός κατάφαση της ζωής. Κι' ο κ. Σαραντάρης, παρ' όλα του τα πρότυπα, δεν το θέτει στο σημεί· τούτο, έφ' όσον ο πολιτισμός του παρουσιάζεται σαν αυτόνομη συνέπεια της ολοκλήρωσης με την πίστη. Και συνεχίζει ο κ. Σαραντάρης τις σκέψεις του για την υπερνίκηση του θανάτου : «'Η θέση που παίρνει άγνάντια στο θάνατο είναι τόσο για ένα άτομο, όσο και για μια φιλοσοφία, ή μόνη θέση που (τους) άνοίγει τη δυνατότητα... ν' άποχτήσουν το απόλυτο, να φτάσουν την αλήθεια.» 'Η αλήθεια αυτή, «φιλοσοφική αλήθεια συγκεκριμένη και σταθερή», είναι ή πίστη στον άνθρωπο, όπου για να φτάσει πρέπει να έδραιώσει «τη θεληματική του σχέση με το θάνατο». Παράδειγμα της θεληματικής αυτής σχέσης είναι ο Κυρίλλωφ του Ντοστογιέφσκυ, που θέλει ν' αυτοκτονήσει για να πάψει να τον φοβάται. 'Η πείρα του θανάτου (φανταστική, αφού γυρίζουμε άπ' αυτόν) είναι το τελευταίο σκαλοπάτι της άνύψωσης από τη φύση στον έρωτα, κι' άπ' αυτόν στο απόλυτο· το γιατί όμως με τον έρωτα ξεφεύγουμε από τη φύση, όχι μόνο δε μάς το λέει ο κ. Σαραντάρης, αλλά και μάλλον το αντίθετο βγαίνει άπ' όλα τα προηγούμενα, εκτός από την αυθαίρετη γνώμη ότι ή γνώση είναι ή άμφιβολία του ήδονιστή. Κατά την ιδέα τέλος του κ. Σαραντάρη, όλό-

κληρη ἡ Εὐρώπη πέρασε πλάι ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτά, δὲν ἐπίστεψε ποτὲ βαθεῖά της, δὲν ἀγκάλιασε ποτὲ οὔτε τὸν ἔρωτα. Ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Γκαίτε, τοῦ Κάντ, τοῦ Σοπενάουερ, φτάνει ὁ κ. Σαραντάρης μ' ἓνα διανοητικὸ πῆδημα—κι' ἀπὸ τέτοια εἶναι γεμάτα καὶ τὰ δύο του βιβλία—να παραδεχτεῖ, σὰν τὸ μόνο σχεδὸν συγγραφέα πού ἐνίωσε τὴν «παρουσία τοῦ ἀνθρώπου», τὸν Ντοστογιέφσκυ, καὶ νὰ προφητεύει πὼς ἡ Ρωσία θὰ ξαναβρεῖ κάποτε τὴν ὀρθόδοξη ψυχὴ της, καὶ πὼς αὐτὸ ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ μᾶς χαροποιεῖ καὶ νὰ μᾶς κολακεύει, ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες, πού δώσαμε στὴ Ρωσία τὸ Χριστιανισμό της.

Παράτρεξα ἀθελά μου ἓνα σημεῖο τοῦ κηρύγματος τοῦ κ. Σαραντάρη, τὴν ἀπόλυτην ἀνάγκη νὰ βροῦν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς μιὰ καὶ τὴν ἴδια θρησκεία, σὰ νὰ μὴν ξέρομε πὼς ἂν ὄχι τὸ δόγμα, ἀλλὰ ἡ ζωτικὴ ἀξία πού ἔχει ὁποιαδήποτε θρησκεία γιὰ ἓνα λαό, παραλλάζει ἀνάλογα μὲ τὸ χαρακτῆρα του καὶ τὴν πολιτιστικὴ βαθμίδα ὅπου βρίσκεται. Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πὼς κι' αὐτὸ, ὅπως καὶ ἡ εἰσαγωγή τῆς δημιουργίας τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι μᾶλλον παραπλαϊνὰ θέματα, καὶ δὲν ἐπηρεάζει ἡ τέτοια ἢ ἀλλιώτικη κρίση τους τὰ θεμελιακὰ σημεῖα τῆς θεωρίας τοῦ κ. Σαραντάρη. Ἐγὼ τουλάχιστο δὲ θ' ἀποροῦσα καθόλου ἂν ἔβλεπα στὴ θέση τους πὼς ἡ κοινὴ θρησκεία εἶναι ἀδύνατη, ἢ πὼς ὁ πολιτισμὸς δὲ χρειάζεται.

Ἐδικαιολόγησα, νομίζω, ἄρκετὰ αὐτὸ πού εἶπα στὴν ἀρχή, πὼς εὐχομαι ἡ στροφή πού παίρνει ὁ κ. Σαραντάρης νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπ' ὅ,τι ὀνομάζομε φιλοσοφία μὲ τὴ στενότερη σημασία. Ἡ συστηματικὴ διατύπωση, ἡ λογικὴ συνοχὴ, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰ προβλήματα πού σχετίζονται ἀναγκαστικὰ μὲ τὸ λόγο καὶ τὴ γνώση, λείπουν ὀλωσδιόλου ὡς τώρα ἀπὸ τὸν κ. Σαραντάρη, ἴσως καὶ ἀπὸ τὴν ὕψη τοῦ πνεύματός του. Ἄν δεχόταν ὁ ἴδιος τίς ἠγοούμενές του ὅτι μπορούμε οἱ Ἕλληνες ν' ἀντικρούσομε παρθένα τὰ φιλοσοφικά ζητήματα, δὲ θὰ προσηλωνόταν στοὺς τελευταίους ἐκπρόσωπους τῆς ἀκρότατης ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς διάσπασης τῶν Εὐρωπαίων. Ὁ Κιρκεγκάαρδ κι' ὁ Ντοστογιέφσκυ εἶναι πολὺ μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ πολὺ μεγάλοι ἄνθρωποι. Ἀντιπροσωπεύουν ὁμῶς αρχές πού μᾶς εἶναι ξένες. Καὶ δὲν τὸ λέω αὐτὸ — ἀλλοίμονο δὰ — ἀπὸ κανένα σωβινιστικὸ πνεῦμα. Ἀλλὰ ἰσχυρίζομαι πὼς καμμιά Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, κανένα σπέρμα φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ δὲ θ' ἀρχίσει ποτὲ ἔξ' αὐτοῦς. Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία θ' ἀρχίσει, ἂν ποτὲ ἀξιωθεῖ νὰ ὑψωθεῖ ἀτόφως, ἀπὸ ἓνα νέο καὶ ἴσως ἀπλοϊκὸ γιὰ μᾶς, τοὺς παραφορτωμένους ξένου διλήμματα, ἀντίκρουσμα τῆς φύσης, ἔξ' ἓνα νέο θάμβος μπροστὰ στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, μπροστὰ στὴν αὐτοσυνείδηση καὶ τὸ μυστήριό της γνώσης. Στὸ μεταξύ, ὁ κ. Σαραντάρης μπορεῖ νὰ ἰξυαλοκολληθῆσαι νὰ γράφει ἢ παραδοξολογᾷ δοκίμια, ἢ εὐγενικὰ στὸν ἀπλοϊκὸ τους ἐνθουσιασμὸ κηρύγματα. Ἀλλὰ πρέπει νὰ διαλέξει γιὰ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τοῦ λόγου, πού συνάναμιγνύουν τὰ κύματά τους στὰ πρῶτα

του βιβλία, δὲ συνταιριάζουν μεταξύ τους καθόλου.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Ν. Καζαντζάκη : «Ὀδύσεια». Ἐκδ. «Πυρσοῦ».
 Παντελῆ Πρεβελάκη : «Τὸ χρονικὸ μιᾶς πολιτείας». Μυθιστορία. Δρ. 50.
 Πέτρου Ὁρολογᾶ : «Ἴων Δραγοῦμης». Μελέτη.
 Ὁρ. Καλιορῆ : «Τραγουδία τῆς ψυχῆς μου». Δρ. 30.
 Ἀλέξη Ζήση : «Οἱ δυνατοί». Νουβέλλα. Ἐκδόσεις Ἀντωνοπούλου.
 «Διαλέξεις περὶ τῆς Κυπριακῆς ποιήσεως». Διαλέξεις τοῦ συλλόγου «Κίνυρα» Πάφου. Δρ. 50.
 Στρατῆ Καρίπη : «Ἄργενος». Ποιήματα. Πρόλογος Γ. Βαλέτα. Ἐκδοσὴ Π. Τσιβιλῆ. Μυτιλήνη.
 Μιχ. Χανούση : «Ἡ Χιονάτη καὶ οἱ ἑπτὰ νάνοι». Παραμῦθι γιὰ παιδιά.
 Αἰθίνα Ταρσοῦλι : «Πες blanches». Δρ. 120
 Κώστα Κρυστάλλη : «Τὰ Ἄπαντα». Ἐπιμέλεια, σημειώματα Χρ. Ἐμ. Ἀγγελομάτη. Εἰσαγωγή Β. Κρυστάλλη. Τόμος Α'. Τὰ ποιήματα. Ἐκδόσεις Ι. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α. Ε. Δρ. 85.
 Μ. Καραγάτση : «Γιούγκερμαν». Μυθιστόρημα. Ἐκδόσεις Ι. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α. Ε. Δρ. 75.
 Η α γ α λ ι α π ρ ο σ Α γ ν α ν ι τ ι δ ῖ ς : «Cielo e Terra» Drama in 3 atti. Casa editrice : Anatolia.
 Γ. Κοτζιούλα : «Ἡ δεύτερη ζωὴ». Ποιήματα. Δρ. 25.
 Ἀργῆ Κόρακα : «Τὰ χελιδόνια φεύγουν». Ποιήματα. Δρ. 20.
 Γ. Ἀράπη : «Κάνθαροι». Ποιήματα. Δρ. 25.
 Γιάννη Ἀηδονόπουλου : «Εἰδύλλια» Ποιήματα.
 Α. Καλαμπούση : «Λυρικά δοκίμια». Ποιήματα Δρ. 20.
 Πλάτων : «Συμπόσιο (ἢ γιὰ τὸν ἔρωτα)». Λογοτεχνικὴ μετάφραση, εἰσαγωγή, σημειώσεις Δημήτρη Φωτιάδη. Δρ. 50.
 Γιώργου Α. Φασουλιώτη : «Ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη». Δρᾶμα σὲ τρεῖς πράξεις.
 Ἀντωνίου Φ. Χαλᾶ : «Τὰ χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου». Δρ. 7.
 Κωνστ. Ι. Δημητροπούλου : «Τὸ ψυχολογικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Λειψίας ὑπὸ τὸν Felix Krueger».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Τὰ Χριστουγεννιάτικα φύλλα τῶν Ἀθηναϊκῶν καὶ ἀρκετῶν ἐπαρχιακῶν ἐφημερίδων, πολυσέλιδα, εἰκονογραφημένα μὲ ἐπικαίρους συνθέσεις Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν ἢ μὲ γνωστὸς πίνακας ὀνομαστῶν ξένων ζωγράφων, καὶ κατάφορτα ἀπὸ ποιήματα, διηγήματα, ἀρθρα κλπ., εἰς τὰ ὁποῖα ἀπρυσιάζει ἡ ἐμφανίζεται τόσον ὀλίγον τὸ ἐπικαιρικὸν στοιχείον, διὰ ν' ἀποδειχθῆ, διὰ μιᾶν ἀκόμη φοράν, ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα Χριστουγεννιάτικη φιλολογία. Κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν, τὸ μόνον πραγματικῶς ἐπικαιρὸν δημοσίευμα ἦτο ἡ ἔρευνα τοῦ κ. Γ. Ροῦσου εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» (25 Δεκ.) μὲ θέμα τὴν ἑλλειψιν «ἀξιολόγου ἑλληνικῆς Χριστουγεννιάτικης ποιήσεως» καὶ μὲ γνώμας τῶν κ. κ. Γ. Δροσίνη, Ζαχ. Παπαντωνίου, Σπ. Μελά καὶ Μ. Μαλακάση.

Ἀναφέρομεν, ἀκόμη, τὰς συνεργασίας τῶν κ. κ. Ζαχ. Παπαντωνίου, Μιχ. Ροῦσᾶ, Στ. Νικολάδη, Δ. Ψαθᾶ καὶ τῆς κ. Σοφίας Σπανοῦδη εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» τῶν κ. κ. Γ. Σερούλου, Γερ. Ἀννίνου, Ἀ. Ἀναπλιώτη, Κ. Βαλλίδη, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου καὶ Κ. Μαρίνη εἰς τὴν «Πρωΐαν» τῆς Α. Θ. Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Νικολάου καὶ τῶν κ. κ. Δημ. Σ. Μπαλάνου, Σπ. Μελά, Ν. Ι. Λούβαρι, Ἡλία Π. Βουτιεριδῆ, Γ. Δ. Κορομηλά, Μ. Καραγάτση, Τ. Κ. Παπατσώνη, Δ. Γατοπούλου, Ἀλ. Λιδωρίκη, Διον. Δεβάρη καὶ Α. Ἀναπλιώτη εἰς τὴν «Καθημερινήν» τοῦ Μητροπολίτου Γυθείου Προκοπίου καὶ τῶν κ. κ. Γρ. Ξενοπούλου, Διον. Κοκκίνου, Γ. Ἀσπρέα, Μ. Κανελλῆ-Σισόφου, Δημ. Χρονοπούλου, Κίμωνος Ἀτικοῦ καὶ Πολ. Μοσχοβίτη εἰς τὸ «Ἑλληνικὸν Μέλλον» τῶν κ. κ. Ν. Λούβαρι, Κ. Πολίτη, Στράτη Μυριβήλη, Π. Καραβία, Δημ.